

УДК 81-13

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІНШИХ АНГЛОМОВНИХ ДЕРЖАВ

**Бадзюк І.С., аспірант кафедри прикладної лінгвістики
Східноєвропейський національний університет Лесі Українки**

У статті проаналізовано та виділено особливості юридичного дискурсу Європейського Союзу й інших англomовних держав. Також визначені стратегія, предметна ділянка й цілі юридичного дискурсу.

Ключові слова: юридичний дискурс, правова система, англomовна юридична термінологія, соціальні відносини, терміносистема.

В статье проанализированы и выделены особенности юридического дискурса Европейского Союза и других англоязычных стран. Также определены стратегия, предметная область и цели юридического дискурса.

Ключевые слова: юридический дискурс, правовая система, англоязычная юридическая терминология, социальные отношения, терминосистема.

Badziuk I.S. FEATURES OF THE LEGAL DISCUSSION OF THE EUROPEAN UNION AND OTHER ENGLISH-SPEAKING STATES

The article analyzes and highlights the features of the legal discourse of the European Union and other English-speaking states. Also defined strategy, subject area and goals of legal discourse.

Key words: legal discourse, legal system, English legal terminology, social relations, terminology system.

Постановка проблеми. Правова система Європейського Союзу з року в рік стає важливим підґрунтям для правових терміносистем держав, які входять до нього, і тих, які планують ввійти до Європейського Союзу. Вона вражає своєю динамічністю, універсальністю і спрощеністю юридичних термінів та іншими особливостями, що й досліджується в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням юридичного дискурсу займалися Н. Коваль «Комунікативно-прагматичні аспекти юридичного дискурсу», С. Дорда «Про деякі особливі характеристики юридичного дискурсу», Н. Кравченко «Міжнародно-правовий дискурс: когнітивно-комунікативний аспект» та інші.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у виокремленні особливостей юридичного дискурсу, встановленні його місця серед інших видів дискурсу та дослідженні його універсальних і спеціальних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап лінгвістичних досліджень характеризується тим, що філологи та правознавці приділяють увагу дослідженню мови права, її особливостям і проблемним аспектам. Як на об'єкт аналізу вчені звертають увагу саме на комплексне мовленнєве утворення, а саме на дискурс.

Термін «дискурс» почав застосовуватися в науці Ю. Хабермасом для позначення виду

мовленнєвої діяльності, яка має на меті розгляд цінностей, норм і правил соціального життя. Саме виникнення теорії дискурсу припадає на 60–70-ті роки ХХ століття, що обумовлено загальною тенденцією до інтеграції гуманітарних досліджень. Наприкінці ХХ століття термін «дискурс» отримує більш широке розуміння. Він стає більш урізноманітним і залежить саме від наукової сфери, яка вивчається. Дискурс постає як найважливіша категорія комунікації та має широкий поняттєвий діапазон.

На думку Ф. Бацевича, «дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями й тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів»¹.

Унаслідок процесів глобалізації та європейської інтеграції зростає обсяг міжмовної комунікації, яка, у свою чергу, вимагає ґрунтовних досліджень загалом і перекладу юридичних та інших термінів. Незважаючи

¹ Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.

на значну кількість досліджень зазначеної проблеми, недостатньою є кількість наукових робіт, присвячених вивченню особливостей англomовного юридичного дискурсу. Об'єктом нашого аналізу є оригінальні англomовні законодавчі акти Європейського Союзу (директиви, регламенти), а предметом є власне європейський юридичний дискурс у всіх його проявах. Актуальність дослідження полягає в тому, що виникла потреба в належному висвітленні важливих аспектів юридичного дискурсу та його характерних особливостей серед інших видів дискурсів у зв'язку зі зростанням ролі Європейської правової системи та впливу її на формування юридичного дискурсу.

Під юридичним дискурсом розуміємо діяльність, яка регламентується певними історичними й соціокультурними кодами (традиціями); вона спрямована на формулювання норм, правове закріплення (легітимізацію), регулювання та контроль суспільних відносин у сфері юриспруденції. Процеси змістоутворення, що протікають у рамках юридичного дискурсу, пов'язуються з регулюванням соціальних відносин між індивідами з повноваженнями (легітимністю), свободами й відповідальностями суб'єктів юридичного дискурсу². Він також базується на системі соціального контролю, яка створюється за допомогою інших інститутів, наприклад, освіти або медицини. Право як система загальнообов'язкових і формально визначених правил поведінки, що встановлюються або санкціонуються державою й виражають думку домінуючої частини населення, функціонує у сфері вже сформованих соціальних відносин.

Юридичний дискурс охоплює як міжінституційне, так і міжкультурне середовище й водночас ґрунтується на принципах таких культурних інститутів: політика, освіта, релігія, економіка, а також на нормах моралі. Норми права, або правила поведінки характерні практично для всіх інститутів.

Визначальною ознакою юридичного дискурсу є ситуація комунікації в юридичній сфері, яка разом з екстралінгвальними факторами визначає його диференційні мовні ознаки. Головним складником юридичного дискурсу є текст юридичного документа,

який, урешті-решт, є поштовхом до соціально-правового розвитку суспільства. Джерелом юридичних текстів є професіонали-юристи, які створюють ці тексти, враховуючи особливості устрою суспільства. Статус права є надзвичайно високим і відповідальним, його мова є показником рівня культури законодавців, їхньої поваги до громадян. Під час формулювання законів їх автори (а отже, і перекладачі) просто зобов'язані дотримуватися чинних норм мови³.

Особливі характеристики юридичного дискурсу визначаються його предметною ділянкою, стратегіями, безпосередньо зумовленими його цілями.

Наявність певних характерних рис англomовної юридичної термінології пояснюється тим, що англійське загальне право достатньо відрізняється від права країн континентальної Європи, яке, у свою чергу, виникло й розвинулося на основі давньоримського права. Основним джерелом права в англійському загальному праві є прецедент, а в країнах континентальної Європи основним джерелом є нормативно-правовий акт (закон, постанова). Загальне право стосується англо-американського типу правової системи, являє собою сукупність національних правових систем, що мають спільні риси, які проявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку на основі норми, сформульованої суддями в судовому прецеденті, що домінує як форма (джерело) права, у визнанні закону лише після апробування його судовою практикою, у превалюванні процесуального права над матеріальним. Цей тип права діє в тих країнах, що належать до англо-американської правової сім'ї (Англія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія тощо). Право Європейського Союзу або європейське право (англ. *European Union law*, фр. *Droit de l'Union européenne*) – система договорів і законодавчих актів, таких як Постанови та Директиви, що мають пряме або непряме застосування в державах-членах Європейського Союзу.

Отже, юридична термінологія країн загального права досить часто не збігається з поняттями й термінами континентального права. Англійському праву властива стабільність юридичної мови, основ юридичного мислення, наявність власних юридичних понять, що нерідко зовсім відсутні в праві країн континентальної Європи та не можуть

² Кожемякин Е.А. Лингвистические стратегии институциональных дискурсов. Современный дискурс-анализ. Лингвистические измерения дискурса. 2011. Выпуск 3. С. 62–69. URL: www.discourseanalysis.org.

³ Ван Дейк Т.А. К определению дискурса. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.

бути адекватно перекладені їхньою мовою⁴. Так, наприклад, визначення «торговець» у законодавстві Великої Британії звучить відмінно від Європейського Союзу. У розділі 4 частини I Правил «Споживчі контракти» від 2013 року № 3134 («The Consumer Contracts» (Information, Cancellation and Additional Charges) Regulations 2013 No. 3134 UK Statutory Instruments⁵), у розділі «Нормативні інструменти» поняття «торговець» звучить так: *“trader” means a person acting for purposes relating to that person’s trade, business, craft or profession, whether acting personally or through another person acting in the trader’s name or on the trader’s behalf.* («торговець» означає особу, яка діє з метою продажу, ведення бізнесу, ремесла чи професії, ця особа може діяти самостійно або через іншу особу, яка діє від імені торговця або від імені трейдера»).

У законодавстві Європейського Союзу, а саме в статті 4 Директиви 2013/11/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2013 року щодо альтернативного вирішення спорів споживачів і про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 2006/2004 та Директиви 2009/22/ЄС (Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC⁶) надано таке визначення того самого терміна: *‘trader’ means any natural persons, or any legal person irrespective of whether privately or publicly owned, who is acting, including through any person acting in his name or on his behalf, for purposes relating to his trade, business, craft or profession* («торговець» означає будь-яку фізичну особу або будь-яку юридичну особу, незалежно від того, перебуває вона у приватній чи державній власності, яка діє в тому числі через будь-яку особу від свого або від її імені, для цілей, пов’язаних із торгівлею, бізнесом, ремеслом або професією). Звідси випливає, що деякі визначення одних і тих самих юридичних термінів різняться за своєю сутністю. Це залежить від системи

держави загалом. Перекладачеві, наприклад, варто брати до уваги історію й теорію права зарубіжних країн, правових систем сучасності, міжнародного приватного та публічного права.

Також варто звернути увагу на те, що англійська юридична термінологія характеризується наявністю термінів, які позначають абстрактні поняття (закон, право, мораль), а також їй властива така риса, як системність. Вона містить у собі вже побудовані системи понять, що різняться, відповідно, від галузі правознавства. Проте вони можуть і корегуватися у зв’язку зі зміною суспільно-політичного життя тощо. Особливо це притаманно романо-германській правовій системі, на противагу якій стоїть англосаксонська система, що ґрунтується на прецедентності правових норм, які є досить усталеними та нечасто піддаються внесенню змін до них.

Специфікою є також те, що в юридичній терміносистемі існує особливий розподіл структурно-понятійних, дериваційних, лексичних одиниць і функціональних параметрів, які володіють особливими ознаками й закономірностями, значущими для сфер юридичної діяльності. Особливість юридичної термінології порівняно з іншими термінологічними системами виявляється у своєрідностях словотворчих моделей, у характерному для неї співвідношенні іншомовних і національних елементів⁷.

Вищезгадані риси роблять мову юридичного дискурсу не тільки надзвичайно складною (навіть для носіїв мови, які не мають юридичної освіти), а й часто незрозумілою та непрозорою. Власне, часто, якщо і є якийсь сенс, його важко знайти. Як зазначив Д. Мелінкоф⁸: «Мова юристів – це спосіб утримання професійної монополії шляхом збереження таємниць професії в сейфі незрозумілої мови».

Якщо брати до уваги законодавство Європейського Союзу, то кожна версія відповідного нормативно-правового акта після її ратифікації набуває чинності на її території. У такому випадку застосовується принцип правової еквівалентності теоретично, але на практиці міжнародні документи формуються більш стандартною мовою, що часто

⁴ Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков: Консум, 2000. 703 с.

⁵ The Consumer Contracts (Information, Cancellation and Additional Charges) Regulations 2013 No. 3134 UK Statutory Instruments. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/2013/3134/contents/made?text=trader#match-1>.

⁶ Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1497379412951&uri=CELEX:32013L0011>.

⁷ Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2000. 19 с.

⁸ Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston: Little, Brown and Co, 1963. 526 p.

унеможливиє використання буквального перекладу. У зв'язку з цим фахівці створюють специфічні терміни, які притаманні саме законодавству Європейського Союзу. Так, поступово створюється нова і спеціальна мова EU-legalese. Це, у свою чергу, забезпечить ефективність правозастосування в кожній країні-члені Європейського Союзу.

Висновки з проведеного дослідження.

З наведеного вище можна резюмувати таке: юридичний дискурс належить до типу інституційного дискурсу, що належить до сфери врегулювання соціальних взаємовідносин і характеризується жорсткою організацією та ієрархічною структурою. Він є орієнтованим на всі верстви суспільства й уважається одним із найбільш актуальних дискурсів сучасності. Адже право – це не тільки сукупність нормативних актів і законів, а й найважливіше досягнення культури всієї цивілізації, яке має бути твердим фундаментом життя як суспільства загалом, так й окремого індивідуума. Вагомий внесок у юридичні терміносистеми держав Європейського Союзу робить саме законодавство ЄС, яке створює нові та сучасні універсальні терміни, що, у свою чергу, полегшують їх застосування в певній державі та підвищують ефективність їх дії на практиці. Цим самим деякі органи Європейського Союзу, наприклад, Європейський Суд, своїми рішеннями надають приклад для інших держав-членів у застосуванні тих чи інших норм законодавства ЄС. Так, ми виокремлюємо такі основні риси юридичного дискурсу:

- соціальна, політична, культурна зумовленість;
- структурована терміносистема;

- непрозорість тлумачень та інтерпретацій;
- динамічний розвиток.

Отже, варто зауважити, що особливість юридичного дискурсу Європейського Союзу полягає у створенні нових термінів на основі кореляції вже сталих терміносистем країн-членів, що, у свою чергу, в подальшому має на меті створення єдиної простої та зрозумілої для всіх країн-членів ЄС системи юридичних термінів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Кожемякин Е.А. Лингвистические стратегии институциональных дискурсов. Современный дискурс-анализ. Лингвистические измерения дискурса. 2011. Выпуск 3. С. 62–69. URL: www.discourseanalysis.org.
3. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса. URL: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков: Консум, 2000. 703 с.
5. The Consumer Contracts (Information, Cancellation and Additional Charges) Regulations. 2013. No. 3134. UK Statutory Instruments. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukSI/2013/3134/contents/made?text=trader#match-1>.
6. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1497379412951&uri=CELEX:32013L0011>.
7. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2000. 19 с.
8. Mellinkoff D. The Language of the Law. Boston: Little, Brown and Co, 1963. 526 p.